

LÁZÁR ALEXANDRA ZORKA¹
**KLASSZIKUS ZENÉT NÉPSZERŰSÍTŐ PROGRAMOK
HATÁSVIZSGÁLATA TINÉDZSEREK KÖRÉBEN, A
ZENEHALLGATÁSI SZOKÁSOK ÉS A
HANGSZERTANULÁS TÜKRÉBEN**

<https://depositphotos.com/hu/photo/>

Absztrakt

A kutatás központi kérdése és témája a zenehallgatás és a fiatalok viszonya a klasszikus zenéhez. A szakirodalmi áttekintést változatos módszerekkel és különböző platformokon végzett mérések egészítik ki. Az első kérdésfeltevést a kutatott korcsoport kedvelt felületén, a TikTokon tettük fel, ez alapján a válaszadók (N=210) 77%-a szokott klasszikus zenét hallgatni. Az ezt követő online kérdőívvel végzett vizsgálat (N=213) kérdései a zenehallgatás gyakoriságára és jellemzőire, a zenei műfajok kedveltségére, a klasszikus zenéhez kötődő attitűd vizsgálatára vonatkoztak. Felmérésre került a résztvevők zenei előképzettsége és a klasszikus zenét népszerűsítő programokban való részvétel. Várakozásainknak megfelelően a vizsgált diákok napi több órát töltenek zenehallgatással, kedveltsége alapján a pop, rock és a hip-hop után a klasszikus zenét a 4. helyre sorolták, amelyet a megkérdezettek harmada rendszeresen hallgat. A klasszikus zenét népszerűsítő programokba bevont diákok több klasszikus zenét ($r=0,145$; $p<0,05$), népzenei ($r=0,241$; $p<0,01$) és jazzt ($r=0,182$; $r<0,01$) hallgatnak. A személyes interjúk során megkérdezett zenei szakemberek véleménye gyakorlati oldalról is árnyalta a kérdőív eredményeit.

¹ Az MCC Középiskolás Program ösztöndíjasa (2022-2023), és a BGSZC Szent István Technikum és Kollégium tanulója (2021-2026). A tanulmány az MCC KP Ösztöndíjprogram keretében készült. Témavezető: Dr. Asztalos Kata

Bevezetés

Manapság egyre többet hallgatnak zenét a fiatalok az elmúlt évtizedekhez képest, van, aki egy nap 4-5 órát is. A középiskolások zenei érdeklődése elsősorban nem a klasszikus zene köré épül, így a tinédzserek nem kifejezetten ismerik annak pozitív hatásait.

A jelen kutatás célja, hogy megvizsgálja a diákok zenei ízlését, a klasszikus zene hallgatásához kötődő szokásokat és a népszerűsítő programok hatását.

Vajon a diákok tudatosan választják meg a hallgatott zenét? Vagy ez nem több csupán passzív háttérzenénél? Milyen zenéket hallgatnak és kedvelik-e a klasszikus zenét? Azokban az iskolákban, ahol a diákok részt vesznek népszerűsítő programokon, gyakrabban hallgatnak-e klasszikus zenét a szabadidejükben is?

Mi a különbség a hangszeren tanuló és nem tanuló diákok zenei szokásai között? Ezekre a kérdésekre keressük a választ a tanulmányunkban.

Szakirodalmi áttekintés

A komolyzene történeti és főbb zenetörténeti mérföldkövei

A zene már az ősközösségek megjelenésekor is fontos szerepet játszott az ember életében. Az ősember használt zenei hangokat és ritmusokat a kommunikációhoz, illetve az önkifejezéshez (pl. ünnepléshez). Egyes nézetek szerint a zene a beszédből (Rousseau), mások szerint a természetben megtalálható hangok utánzásából (Darwin) alakult ki. Nem vitatott tény azonban, hogy az ókori civilizációk már fejlett zenei kultúrával rendelkeztek.

A klasszikus zene elméletének vizsgálata az ókori Görög Birodalomig vezethető vissza, a görög matematikusok már pontosan leírták a hangközök közötti távolságot, tudományos szinten foglalkoztak a zeneművészetrel (Mezey, 2020).

A komolyzene a középkor során jelentősebb mértékben az egyházakban fejlődött. A zenei írásbeliség fejlődése ekkor vált igazán jelentőssé. Bár a további zenetörténeti korokban egyre szélesebb körökben terjedt és vált népszerűvé a művészi zene, a maihoz hasonló koncertkultúra megjelenésére egészen a 19. századig, a romantika minden társadalmi réteget megszólító térnyeréséig kellett várni.

Röviden összefoglalva a zene több tízezer éves fejlődésen ment keresztül, folyamatosan változott. Egy azonban biztos: mindig meghatározó szerepet töltött be az emberek életében.

A zenehallgatás

Míg a technológiai fejlődést megelőzően a zenehallgatás elsősorban közösségi tevékenységnek számított (pl. koncertek látogatása) és legtöbbször saját aktivitás is kapcsolódott hozzá (pl. templomi énekekbe való bekapcsolódás, együtt éneklés a fonóban, tánc, hangszerjáték), napjainkra a különböző zenei műfajok teljes tárháza folyamatosan elérhető a különböző lejátszó eszközökön. A 20. század során jelentősen változtak a zenehallgatási szokások, a folyamatos internethozzáférés és a streaming szolgáltatások pedig tovább emelték a zenehallgatással töltött órák számát az elmúlt évtizedben.

A zenehallgatás módja szerint két fő kategóriát különíthetünk el, az aktív és a passzív zenehallgatást.

Aktív zenehallgatásnak nevezzük, amikor a hallgató a zene értelmére és jelentésére koncentrálnak valamilyen módon. Például értő figyelemmel kíséri a megszólaló művet, vagy kérdésekre kell válaszol az adott művel kapcsolatban egy interaktív koncerten, rajzot készít a hallottakról, esetleg táncol rá. Az aktív zenehallgatás számos pozitív hatást gyakorol a képességek fejlődésére, már kisgyermekkoról kezdően. Zenehallgatásról már magzati korban is beszélhetünk, hiszen a várandósság 20. hetétől a hallás és a zenei memória is aktív (Péter², 2018).

Passzív zenehallgatásként értékelhető, amikor a zene háttérzajként van jelen. Nem koncentrálnak a zene adta élményre, vagy a zene jelentésére. A passzív zenehallgatásnak nincs fejlesztő hatása, bár hatással lehet a hangulatunkra, azonban esetenként káros is lehet. Csökkenti a koncentráció mértékét a munkavégzés során, elterelheti a figyelmet fontos hangingerekről (pl. közlekedés közben). A túlzott mértékű passzív zenehallgatás hosszútávon a hallóideg túlterheléséhez, hallásproblémákhoz is vezethet.

Korunkban az embereket rengeteg hang veszi körül. Lehet az a gépelés kattogása, a forgalom hangzavara vagy a bevásárlóközpontban a felcsendülő

² [Péter Csaba: A zene fejlesztő hatása a születés előtt és óvodás korban. A zeneterápia \(pdf\)](#)

háttérzene. A tömegközlekedési eszközökön is gyakori jelenség a fülhallgatóval utazók látványa, életkortól függetlenül. Ebből adódóan a legfontosabb kérdés, hogy mindezt tudatosan tesszük, vagy csak szimplán szükségünk van valami háttérzajra.

A zenehallgatás hatása az egyénre és a társadalomra

Minden zenehallgatási tevékenység hatást gyakorol az egyénre. Ha aktívan hallgatja a zenét, akkor ki tudja fejteni számos pozitív hatását, ezek mellett nagyon fontos kohéziós kapocs is lehet egy-egy társaságon belül. Azok az emberek, akik koncertekre járnak, hasonló műfajú zenét hallgatnak, együtt tudják elemezni a hallottakat. A zene pragmatikus információ (Küppers, 1990), vagyis a zenei inger mindenkiben más és más válaszmintát alakít ki, más emlékeket, más érzelmeket, más gondolatokat aktivál. A zene lelkesítő, közösségformáló ereje pedig kihat a társadalomra is.

Minden nemzetnek, népcsoportnak megvannak a saját zenei hagyományai: indulók, altató dalok és ünnepi zenék vagy táncok, amelyek szoros kölcsönhatásban állnak az identitással. Bár a népzenei kultúra a modern ember életében egyre kisebb szerepet játszik, érdemes kiemelni azokat a fesztiválokat, néptáncmozgalmakat és rendezvényeket, amelyek az elmúlt évtizedekben újra közelebb hozták néphagyományainkat a magyar emberekhez.

Egy doktori disszertáció szerint, (Dohány, 2013) a diákok legtöbbször nem tudatosan választanak zenét, többségében szórakozás céljából hallgatják, és sokan csupán háttérzajnak definiálják.

A leggyakrabban szabadidejükben, kikapcsolódás, vagy szórakozás céljából fordulnak a zene felé. E kutatás szerint, a diákok megfogalmazták a zene által átélt szubjektív érzelmeiket is: több mint a kutatási górcső alá vont diákok fele szomorúságból hallgat zenét ebben éli át az érzelmet, de a diákok fele boldogság megélése alatt is a zenehallgatást választja.

Dohány Gabriella kutatást végzett a diákok által kedvelt zenei stílusokról is. Öt fokú skálán értékeltette velük a klasszikus zenei műfajokat (opera, operett stb.), a musical, magyar feldolgozások, majd a könnyűzenei műfajokat (pop, hip-hop stb.) Az eredmények alapján, a fiatalok jobban preferálják a könnyűzenei stílusokat, ámbár érdemes megemlítenünk, hogy jobban kedvelik a hangverseny látogatást, mint az operettet, amit teljes mértékben elutasítanak.

Középiskolás diákok szabadidős tevékenységei

A szabadidő alatt értünk minden olyan tevékenységet, mely nem köthető össze az iskolában töltött idővel, az otthoni tanulással, házimunkával vagy a fiziológiai szükségletekkel (Mihály 2003/4).

Egy francia kutatás szerint (Dohány, 2013) a szabadidőnek két csoportja van. Az első az iskolán belüli szabadidő, itt gondolnak a tanórák előtti, illetve utáni szabadfoglalkozásra, a második csoport az iskolán kívüli szabadidő, amikor a fenti definíciónak megfelelően azonosítjuk a szabadidőt.

A kutatásunk értelmében, a diákok szabadidős tevékenységei a második kategóriába tartoznak.

A szabadidőbe beletartozik a családdal töltött idő, a kulturális programok, a kortársi, baráti kapcsolatok ápolása, a sport és még számos, a diák érdeklődési körének megfelelő tevékenység.

Egy kutatás szerint (Mihály, 2003/4) különbséget fedezhetünk fel a tehetségesebb diákok szabadidős tevékenységei és az "átlagosnak" mondható diákok tevékenységei között. A tehetségesebbnek vélt gyerekek kevesebb időt töltenek monitor előtt. További érdekes tény, hogy a diákokat befolyásolja a választott tevékenységükben az iskola típusa is, melyet látogatnak. A diákok rengeteg időt töltenek a monitor előtt, a szakirodalomban ezt nevezzük screentime tevékenységnek. A mobiltelefonok megjelenésével a fiataloknak alkalmuk nyílt az utazással töltött időt, a várakozást vagy az unalommal töltött perceket „hasznosan tölteni”.

Mivel a képernyő előtt töltött idő általában önálló tevékenység, a társalgás, a kapcsolatok ápolása online térben működik, így a személyes kommunikáció háttérbe szorul.

Bocsi Veronika és Kovács Klára (2018) kutatása szerint a fiataloknál a napi becsült szabadidő mennyisége kilenc óra, amit gyakran töltenek otthon, internet használatával, ezzel kizárva a családi szférát. A szabadidős tevékenységek közül, egyre jobban háttérbe szorul a tévénézés, vagy a zenehallgatás. Kutatásuk eredménye alapján a tinédzserek az internetezést, a videójátékokat részesítik előnyben. Ezzel háttérbe szorítják a családi kapcsolatokat, elhanyagolják a kötelezettségeiket.

A fiatalok körében népszerű zenei műfajok

A IFPI (IFPI Org, 2019; International Federation of the Phonographic Industry) felmérése alapján, melyet 21 országban végeztek el, összesen 34 ezer fő megkérdezésével, megállapították, hogy a zenehallgatás mértéke (minden műfajt beleértve) heti 18 órára nőtt, ami az előző évi adatokhoz képest 0,2 órával több zenehallgatást jelent. A felmérés rangsorolta a zenei műfajokat és globálisan a három legnépszerűbb műfaj a pop, rock, oldies (azaz a 20. század második felének slágerei), de meglepő, hogy a fiatalok körében (16-24 éves korosztály) sokkal népszerűbb a rap/hip-hop, ami az IFPI összesített rangsorában csupán a negyedik helyen végzett. A klasszikus zene az előbb említett listán a 10. helyet szerezte meg (IFPI Org, 2019). A teljes mintán a klasszikus zene a hatodik helyet foglalja el, míg a pop az első helyen áll (IFPI Org, 2019).

Klasszikus zene népszerűsége a tinédzserek körében.

A mai tinédzserek számára elengedhetetlen a mindennapokban a zenehallgatás, napi szinten tapasztalhatjuk ezt az utcán sétálva, az iskolába belépve vagy a tömegközlekedésen utazva. A fiatalok többsége leginkább a rock és pop műfajt kedveli. A klasszikus zene háttérbe szorul, sokak életében csupán az ének-zene órákon van jelen vagy iskolai ünnepségeken.

Azokban az iskolákban, ahol fontos a zene, támogatják a kulturális programokat, sikeres zenekaruk vagy kórusuk van, hamarabb alakul ki a fiatalokban a klasszikus zene szeretete. A fiatalok körében, az életkori sajátosságokból adódóan, meghatározó a család zenei attitűdje. Azokban a családokban, amelyekben a szülők számára fontos a zene, a gyermekek is szívesebben hallgatják, értékesnek találják. Az otthonról kapott minták a felnőtté válás során beépülnek az egyén saját értékrendjébe.

Az ének-zene órai zenehallgatást gyakran nehezíti, hogy továbbra is csupán zenei felvételek lejátszásával demonstrálják a pedagógusok a klasszikus zene remekeit, viszont a diákok már sokkal inkább egy olyan audiovizuális, digitális világban nőttek fel, amelyben a hang és a kép egyszerre járul hozzá az élményhez és a figyelem megragadásához. Ebből adódik, hogy amit nem

hallanak és látnak egyszerre az gyakran érdektelenné válik számukra (Rónai, 2019).³

Hangszertanulás

Minél fiatalabb korban kezdődik meg a hangszertanulás, annál jobban érvényesülnek a pozitív hatásai hosszú távon is (Schlaug, 2001; Gaser és Schlaug, 2003; Schlaug, Norton, Overy és Winner, 2005; Gaab és Schlaug, 2003; Meister és mtsai., 2005; Bengtsson és mtsai., 2005; Lotze és mtsai, 2003; Bangert és mtsai., 2006). Magyarországon a zenei előképzőt követően, általában 8 évesen szokták megkezdeni a gyerekek, persze vannak kivételek. Azoknál a diákoknál, akik szinte még kisgyerekként kezdik el a klasszikus zenét az életük részévé fogadni, megfigyelhető, hogy a finommotorikájuk, az érzelmi intelligenciájuk, viselkedésük és kitartásuk az átlagnál jobban fejlődhet az iskolában. A hangszer megköveteli a pontosságot, tökéletességet és a fegyelmet, ez a diákok körében meg is mutatkozik. A napirend beosztásuk zsúfoltabb, de ez ösztönözheti a fiatalokat arra is, hogy mindenhol a maximumot hozzák ki magukból. A zenetanulás az ifjú „zenészt” átsegíti a nehéz időszakokon, a zene érzelemgazdagító hatásának köszönhetően könnyebben meg tudja fogalmazni mit érez. A rengeteg idő, amit egy-egy darab megtanulásával tölt szorgalomra és kitartásra ösztönzi, a sikeres előadások pedig pozitívan hatnak az önbizalomra.

A fiatalok körében a nem és korkülönbség befolyásolja a zenei ízlést. A különbözőségünk a zene kedvelésében is megmutatkozik, van, akinek a rock a nyugtató közeg, bár van, akinek egy melankolikus lágyabb zene nyújt kikapcsolódást.

„A nemek közötti különbség is megnyilvánul a zenei ízlésben, bár a különbség elég csekély. A fiúk inkább a „kemény” zenei irányzatokat kedvelik (Heavy Metal, Hard Rock), míg a lányok inkább a „lágy” stílust (slágerek, örökzöldek). A lányok nagyobb arányban használják a zenét hangulatmódosításra, mint szociális kapcsolatfelvételre (Hausmann, 2011).”

A zenei ízlésben jelentős generációs különbségek mutatkoznak. A fiatalok és az idősek gyakran nem értik, mit kedvel a másik generáció egy-egy zenei műfajban.

Klasszikus zenét népszerűsítő ifjúsági programok Magyarországon

Magyarországon az elmúlt évtizedekben számos klasszikus zenét népszerűsítő program valósult meg. Közülük két program vizsgálatát emeltük be kutatásunkba. A Liszt Ferenc Kamarazenekar, hiszen tevékenységük hosszú évekre tekint vissza. Kezdeményezésükben az általános iskolások és középiskolások egy magával ragadó, interaktív, informatív, érdekes, és egyben játékos előadásban vehetnek részt. A 2022/23-as első félévében mintegy 10 tanintézménybe látogattak el. A programjuk célja, hogy a klasszikus zenét megkedveltessék, és megszerettessék a diákokkal.

A zenekar minden korosztály számára szeretné elérhetővé tenni a klasszikus zene nyújtotta élményeket, és a zene szeretetét. Szeretnék bemutatni, hogy zenekarunk nem csak tökéletes koncertélményt tud nyújtani professzionális környezetben, hanem missziós tevékenységüket is célba tudják vinni.

Kutatásunkba egy olyan programot is bevontunk, amely aktív zenélésre és zenehallgatásra ösztönzi a résztvevő diákokat. A Zeneművek munkásságának célja a klasszikus zene örökségének átadása. A programjuk felépítése két részből áll. Az első rész egy frontális információátadás az adott mű háttértörténetéről, ami kell ahhoz, hogy a résztvevők megértsék mi az üzenet. A második részben a zenei jellemzők befogadására, feldolgozására és megértésére kerül a hangsúly.

A kutatás eredményei

Kutatási kérdések

Kutatásunk során az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

1. Milyen zenehallgatási szokások jellemzik a tinédzsereket?
2. Milyen zenei preferenciákkal rendelkezik a vizsgált korosztály?
3. Milyen gyakran hallgatnak a diákok klasszikus zenét?
4. Hogyan ítélik meg a kérdőív válaszadói a klasszikus zenét?
5. Gyakorolnak-e hatást a zenei preferenciára és a zenehallgatási szokásokra a klasszikus zenét népszerűsítő programok?
6. Milyen eltérések tapasztalhatók a különböző iskolatípusok diákjainak válaszadása között?

7. Befolyásolja-e a hangszerstanulás a zenei ízlést és a zenehallgatási szokásokat?

Hipotézisek

1. A tinédzserek jelentős mennyiségű zenét hallgatnak, napi rendszerességgel.
2. A vizsgált diákok előnyben részesítik a könnyűzenei műfajokat a jazzel, népzenevel és klasszikus zenével szemben.
3. A klasszikus zene hallgatása szórványos a diákok körében.
4. A diákok klasszikus zenéhez kapcsolódó attitűdje inkább negatív.
5. A klasszikus zenét népszerűsítő programok pozitív hatást gyakorolnak a klasszikus zene megítélésére és hallgatására.
6. A gimnáziumi tanulók pozitívabban értékelik a klasszikus zenét.
7. A hangszeren tanulók jobban kedvelik és gyakrabban hallgatják a klasszikus zenét.

Módszerek

Első mérésünk egy tájékozódást segítő tik-tok videó volt, amelyben a következő kérdést tettük fel: Te szoktál klasszikus zenét hallgatni? Összesen 210 válasz érkezett. A válaszadók 77%-a nyilatkozott úgy, hogy szokott klasszikus zenét hallgatni. A felmérés alapján indokoltnak tartottuk, hogy a kérdéskört szélesebb körben is megvizsgáljuk.

Kérdőíves vizsgálatunkat Google kérdőív segítségével valósítottuk meg. A kérdőív 15 kérdésből állt, ebből 13 kérdés feleletválasztós, két kérdés esetében pedig nyitott kérdést fogalmaztunk meg, itt saját válasz lehetőséget adtuk meg. A linket e-mailben küldtük el különböző iskolák ének-zene tanáraiknak, vagy igazgatójuknak, akik később továbbították a diákok részére. A kérdőív 2023. május 25., valamint 2023. augusztus 1. között volt elérhető. Vizsgálatunkban 213 fő vett részt, 121 lány (57,1%) és 91 (42,9%) fiú.

1. táblázat: A fiatalok évfolyam szerinti megoszlása

Évfolyam	N	M
8.	40 fő	18,8%
9.	76 fő	35,7%
10.	42 fő	19,7%
11.	32 fő	15,0%
12.	16 fő	7,5%
13.	2 fő	0,9%
Egyetem	3 fő	1,4%
Fiatalkövállaló	2 fő	1%

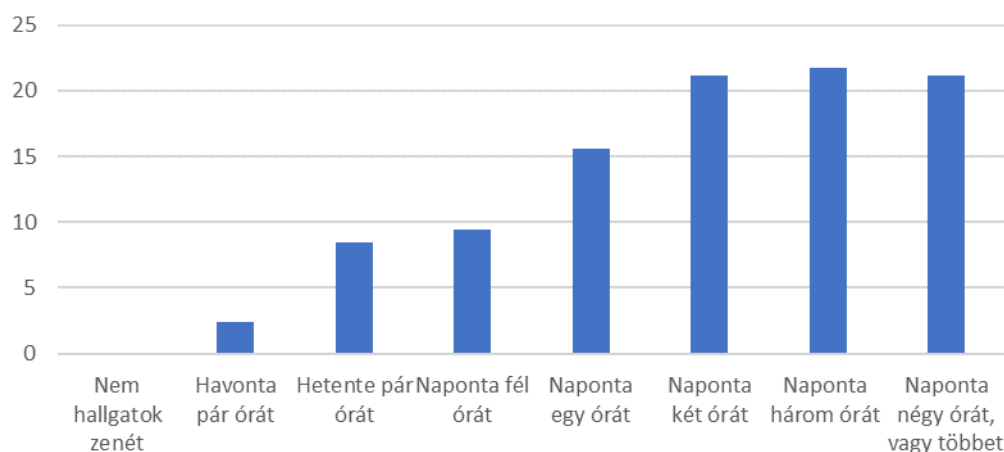
2. táblázat: A diákok iskolatípusok szerinti megoszlása

Általános iskola	35	16,5%
Gimnázium	100	47,5%
Technikum	47	22,2%
Egyetem	2	0,9%

A tinédzserek zenehallgatási szokásai

Az elemzés alapján a vizsgált minta diákjai rendszeresen hallgatnak zenét. 89,1%-uk számára napi tevékenységet jelent a zenehallgatás, és a diákok több mint fele (64,1%) naponta két órát vagy annál többet tölt ezzel a tevékenységgel.

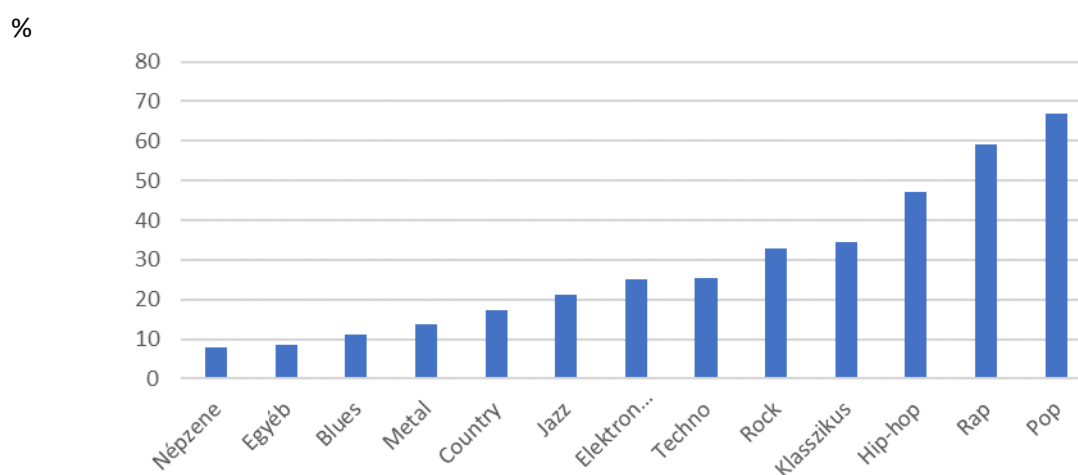
%

1. ábra: Zenehallgatás gyakorisága

A zenehallgatás gyakorisága nem mutatott összefüggést a nemekkel, valamint az iskolai évfolyamokkal.

A kérdőívben megadott zenei műfajok közül a legnépszerűbb a pop (67%), a rap (59%) és a hip-hop (47,2). A diákok legkevésbé a népzeneet kedvelik (8%). A klasszikus zene negyedik helyen áll a kedvelt műfajok között, a válaszadók 34,4%-a, azaz kevéssel több, mint egyharmada jelölte preferenciaként.

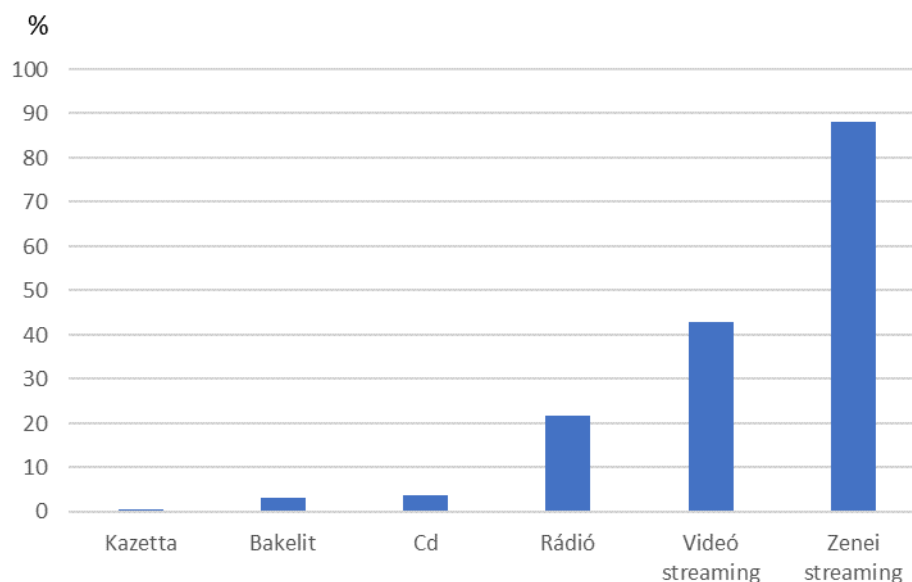
2. ábra: A tinédzserek hallgatott zene műfajainak népszerűsége

A fiúk és a lányok között öt műfaj esetében találtunk eltérést, az eredményeket független t-próbával hasonlítottuk össze. Míg a bluest ($t=1,445$; $p<0,01$), a jazzt ($t=1,466$; $p<0,01$), a rockot ($t=2,70$; $p<0,001$) és a popot ($t=4,27$; $p<0,001$) a lányok kedvelik jobban, addig a rapet egyértelműen a fiúk részesítik előnyben ($t=3,27$; $p<0,001$). A többi zenei műfaj esetében nem találtunk eltérést a nemek között.

Az életkorral közepesen erős korrelációt, azaz összefüggést mutat a jazz kedveltsége, tehát minél érettebb valaki, annál jobban kedveli ezt a műfajt ($r=0,185$; $p<0,01$). Hasonló összefüggés nem mutatható ki a klasszikus zene esetében.

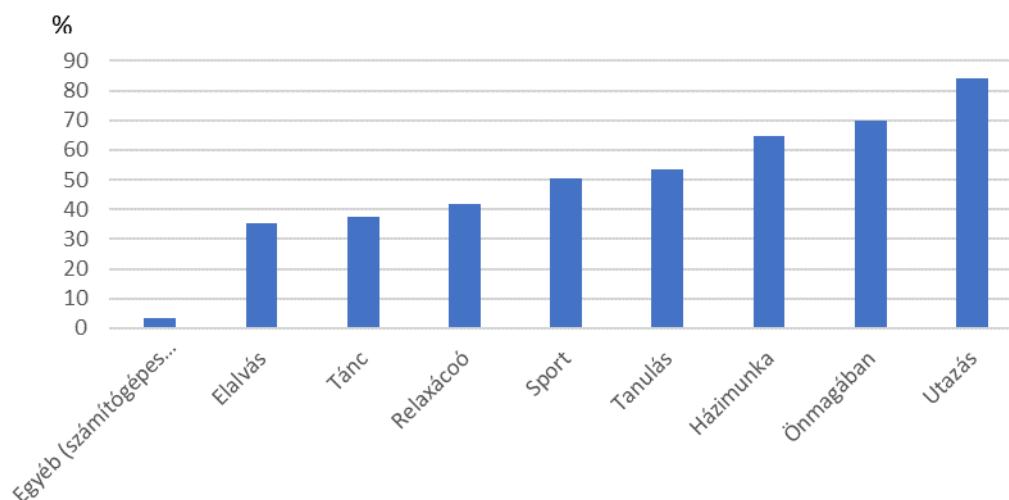
A megkérdezett diákok jelentős többsége a zenei streaming szolgáltatókat veszi igénybe zenehallgatáshoz (88,2%). A minta közel fele a videómegosztó oldalakat (42,9%) is használja erre a célra. A válaszadók egy ötöde (21,7%) rádiót is hallgat, viszont a hardware zenelejátszó eszközök népszerűsége

jelentősen lecsökkent napjainkra. Érdekeség, hogy a cd és a bakelit lemez hallgatása közel azonos arányban jelenik, míg előbbit a minta 3,8%-a, utóbbit 3,3%-a hallgatja.

3. ábra: A fiatalok zenehallgatási módjának elemzés

A válaszadók többsége utazás (84%) és házimunka (64,6%) közben hallgat zenét. Jelentős azoknak az aránya (69,8%), akik más tevékenységektől függetlenül, azaz önmagában szeretnek zenét hallgatni. Érdekes kiemelni, hogy a diákok több mint fele (53,3%) tanuláshoz is zenét hallgat, több mint egyharmaduk pedig zenére alszik el (35,4%).

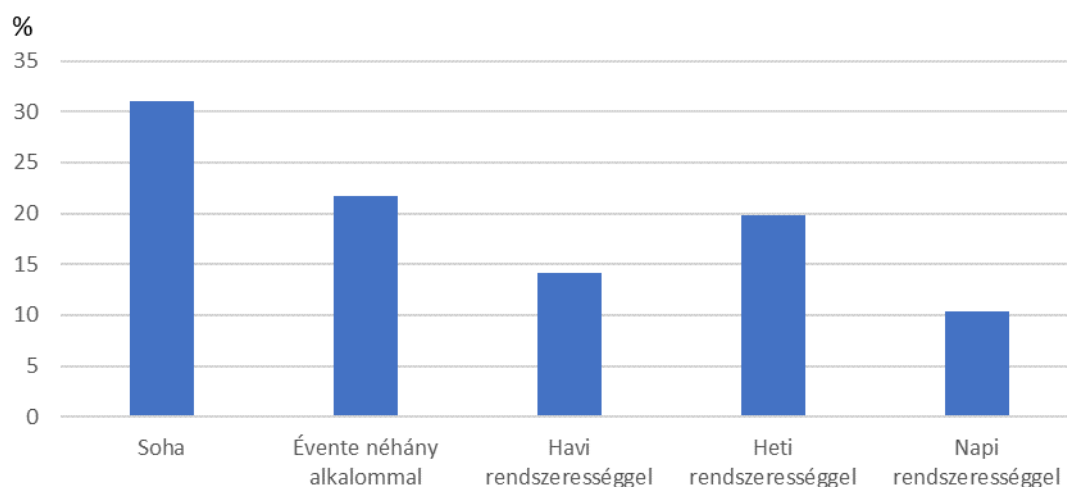

4. ábra: Zenehallgatás közben végzett tevékenységek

A fiúk és a lányok esetében jelentős különbségeket fedeztünk fel. A lányokra jellemzőbb, hogy zenét hallgatnak házimunkához ($t=5,50$; $p<0,001$), elalváshoz ($t=2,10$; $p<0,001$), relaxációhoz ($t=2,91$; $p<0,001$) és tánchoz ($t=5,47$; $p<0,001$).

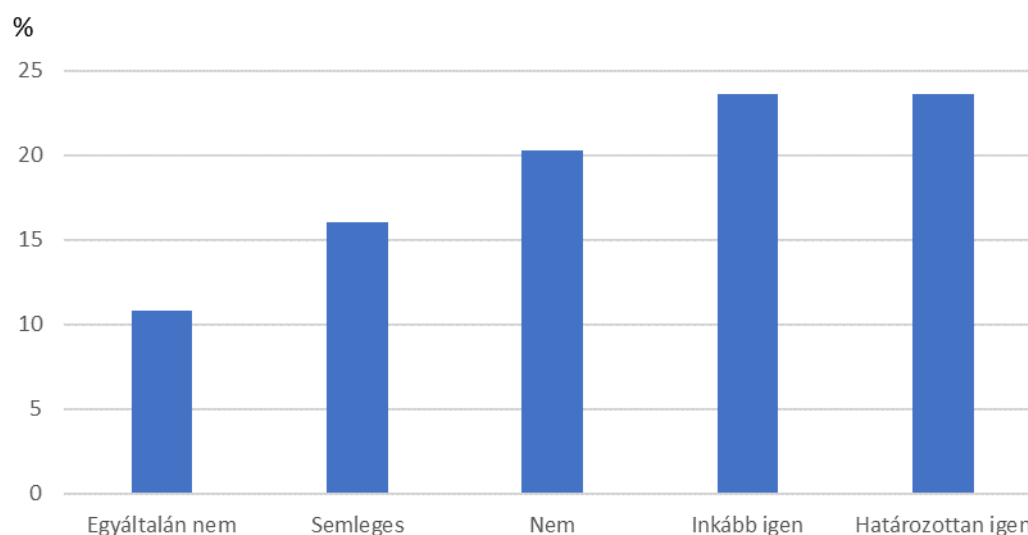
A klasszikus zene hallgatásának gyakorisága és kedveltsége

A válaszokból arra következtethetünk, hogy a tinédzserek közel egyharmada (31,1%) egyáltalán nem hallgat klasszikus zenét, ám szintén egyharmaduk heti rendszerességgel, vagy annál gyakrabban hallgat (30,2%).

5. ábra: Klasszikus zene hallgatása a középiskolások körében

A klasszikus zenéhez kapcsolódó attitűd vizsgálatakor arra a következtetésre jutottunk, hogy bár a minta egyharmada (31,1%) egyáltalán nem, vagy nem kedveli a klasszikus zenét, a megkérdezett diákok közel fele (47,2%) kedveli, vagy határozottan kedveli azt.

6. ábra: Komolyzene kedveltsége a fiatalok között

A fiúk és a lányok klasszikus zenéhez kapcsolódó attitűdjében nem találtunk szignifikáns eltérést.

A klasszikus zene kedveltségét nyitott kérdéssel mértük fel, így lehetőségünk nyílt arra, hogy a válaszokat és az érveket mélyebben is megérthessük. Jellemző, hogy a műfajt kedvelő diákok családjában is megbecsülésnek örvend a klasszikus zene. Hat válaszadó, azaz a minta 3,3%-a hivatkozott szüleire, nagyszüleire, családtagjaira, akik révén megkedvelte ő is. „Már kiskoromban beleszerettem a szép dallamokba, hiszen sokat hallgattam klasszikus zenét a nagymamámmal. Most zongorán is szívesen játszok hasonlókat.” Többen kiemelték egy-egy meghatározó énektanárt is: „Régen nem szerettem, egyáltalán nem állt hozzám közel, viszont a gimiben jobban megszerettem, mint azt valaha gondoltam volna. Az énektanárom viszont mindig úgy tartotta az órákat, hogy az éppen tanult zeneszerző műveit lejátszotta és kérte, hogy pihenjünk le a padra, hajtsuk le a fejünket, csukjuk be a szemünket és csak hallgassuk a zenét. Ez volt számomra a heti kikapcsolódás, és soha nem aludtam el közben. Ott értettem meg, milyen ereje, hatása is van a klasszikus zenének.” A klasszikus zenét kedvelő diákok közül többen kiemelték, hogy szívesen tanulnának hangszeren játszani, ám a hangszeratanulók között több olyan választ is kaptunk, amelyben a diák kiemeli, hogy játszani szereti, viszont hallgatni kevésbé: „Zenélek, így közel áll hozzám, bár a hallgatását gyakran unalmasnak találom, sokkal szívesebben játszom.” Akik kedvelik a klasszikus zenét gyakran

annak megnyugtató hatására hivatkoztak (a teljes minta 5,2%-a), míg a negatív attitűdű diákok elsősorban az unalmas jelzöt használták (3,3%).

A klasszikus zenét népszerűsítő programok hatása a zenehallgatásra

A klasszikus zenét népszerűsítő programok hatását korreláció számítással vizsgáltuk. Szignifikáns összefüggéseket találtunk a zenei preferenciák és a zenehallgatás módjai között. Azok a diákok, akik vettek már részt ilyen programon több klasszikus zenét ($r=0,145$; $p<0,05$), népzenei ($r=0,241$; $p<0,01$) és jazzt ($r=0,182$; $r<0,01$) hallgatnak. A programokon való részvétel összefüggést mutat a zenehallgatás hagyományosabb eszközeinek használatával is, mint a rádió ($r=0,168$; $p<0,05$), a cd ($r=0,254$; $p<0,01$) és a bakelit ($r=0,194$; $p<0,01$). Ezek az összefüggések az életkor előrehaladtával markánsabbak, a legerősebb korrelációkat 11. osztályban találtuk. A korrelációk a gimnáziumban tanuló diákoknál a legerősebbek.

A hangszertanulás hatása a zenehallgatási szokásokra és attitűdökre

A teljes mintán nem találtunk szignifikáns összefüggést a hangszertanulás és a klasszikus zene hallgatása, valamint attitűdje között. Érdeemes kiemelni, hogy a klasszikus zenei attitűd nyitott kérdésében több hangszeren tanuló is leírta, hogy míg játszani szeret klasszikus darabokat, addig hallgatni már kevésbé szereti a klasszikus zenét.

Ugyanakkor a tanulmányi átlag pozitív korrelációt mutat a hangszertanulással ($r=0,243$; $p<0,01$), ez az összefüggés a gimnáziumi tanulók esetében a legerősebb ($r=0,350$; $p<0,01$).

Független t-próba segítségével igazoltuk, hogy 9. és 12. osztályában a hangszertanulók gyakrabban hallgatnak klasszikus zenét (9. osztály: $t=8,75$; $p<0,005$; $t=54,44$; $p<0,001$).

Az interjúk háttere

A klasszikus zenét népszerűsítő programok mélyebb megismerése érdekében strukturált interjú formájában, személyes interjúfelvétel keretében rögzítettük két program vezetőinek válaszait.

Az első interjú a Liszt Ferenc Kamarazenekar PR Marketing Menedzserének, Monostori Diánának a közreműködésével készült el.

A második beszélgetésre a Zeneművek nevű formáció (formáció, mert nem alkotnak teljes zenekart, hanem önálló művészek, akik közösen zenélnek, és előadásaik során válaszolnak a közönség által feltett kérdésekre) tagjaival, Seidl Dénessel (trombitaművész, zenepedagógus) és Dénes Worowski Marcellel (karmester, zenepedagógus) került sor.

A beszélgetések során, részletes képet kaptunk a programok módszeréről, szerkezeti felépítésükről, látogatottságukról, hangulatukról és sikerességükről.

Az interjúkat mindkét esetben diktafonra rögzítettük, később leíratot készítettünk róla. A kamarazenekar képviselőjével telefonhíváson keresztül zajlott a beszélgetés, ellenben a Zeneművek tagjainak személyes beszélgetés keretein belül tettük fel a kérdéseinket.

Az interjúk összesen 10 kérdésből álltak.

Interjúk bemutatása

Az alkalmazott repertoár

A kamarazenekar esetében csak vonósok játszanak a formációban. Olyan darabokat hoznak a közönségnek, amiket korábban már hallhattak, valamilyen irodalmi vagy más kapcsolódása van a korosztályukhoz. Így próbálják meg elmélyíteni a zenei élményt, amelyet a zenekar nyújt. Céljuk, hogy a fiatalok át tudják élni a zene szépségét, a zene erejét és a személyes katarzis élményét.

A Zeneművek formáció esetében, egy előadásuk felépítése egy kérdéssel indul: „Ez miben különleges, miben mutatkozik meg a különlegessége mindenki számára?”. Céljuk, hogy egy „ősélményt” nyújtsanak. Ez azt jelenti, hogy a hallgatóság átélje a zene adta pozitív érzéseket, vágyjon a zene értésére, szükséglete legyen a zenehallgatásra, akár koncerten, akár streaming szolgáltatón keresztül.

A program során szerzett tapasztalatok

A kamarazenekar így fogalmazott: „Mindenképpen azt mondanám elsősnek, hogy a fiatalok nagyon nyitottak, tulajdonképpen amikor a klasszikus zenével

találkoznak ilyen fajta környezetben, akkor könnyen befogadóan állnak a műfaj megismeréséhez és csodálatos látni, ahogy egyéb ismereteikkel a koncertjeinken összekapcsolják az ismereteiket. A diákok kifejezetten bevonhatóak a koncert műsorába, könnyen mozgósíthatók. Amennyiben felkeltettük az érdeklődésüket, akkor találkozunk velük egyéb koncert termi előadásainkon.”

A Zeneművek esetében a cél szentesíti az eszközt: „Az a tapasztalat, hogy eléggé színesnek, eléggé viccesnek, eléggé sok ingert adónak kell lennie az előadásnak, hogy ezt a katarzist ezt a hullám generálást el tudjuk érni.”

A fiatalok érdeklődésének felkeltése

A zenekarnak missziós tevékenysége, hogy a fiatalokkal megszerettesse a klasszikus zenét. Szerintük, meg kell találni a közös hangot, a kapcsolódási pontokat a zene és a fiatalok között. Az iskolák, amelyeket meglátogattak, minden esetben pozitívan reagáltak a koncertek végén. Elmesélték, hogyha vannak is olyan diákok, akik az elején távolságtartók, mert nincs kellemes élményük a komolyzenével kapcsolatban, az előadás sajátosságának köszönhetően, nagyjából az első interaktív feladat után már élvezik az előadást. Tapasztalataik szerint a „koncert az iskolában” program után több ismerős arccal is találkoznak a későbbi hagyományos koncertjeiken.

A Zeneművek inkább a Mathias Corvinus Collegium falain belül mozog, így ők nem érezték, hogy releváns választ tudnának adni a kérdésünkre, hiszen az ő közönségük egy alap érdeklődéssel, háttértudással látogat el a programjaikra. Nekik „csak” az érdeklődést kell fenttartani, és további ismereteket átadni a hallgatóságnak.

A résztvevők visszajelzései

A kamarazenekar tagjai tanároktól, diákoktól a koncert végeztével gratulációkat hallgathatnak meg. Gyakori, hogy visszajeleznek vagy írnak a zenekar elérhetőségeire. A program során kiosztott nyeremény jegyekből adódóan elmennek a fiatalok a következő koncertre is.

A Zeneművek, az előadásuk után az MCC szokásaihoz híven egy visszajelző kérdőív keretei között várja a véleményeket a programról.

A klasszikus zene megítélése a mai tizenévesek körében

A Liszt Ferenc Kamarazenekar tapasztalatai azt mutatják, hogy azok a diákok, akik zenét tanulnak, szinte a mindennapjaik részének tekintik a klasszikus zenét. Monostori Diána úgy véli, hogy a mai generációnak az általános iskolától a középiskola végéig gyakorlatilag a filmélmények vagy Instagram sztorik aláfestő zenéiként jelenhetnek meg elsősorban klasszikus zenei részlet darabok, illetve az énekórákon tanultak alkalmával. A célzott komolyzene hallgatás tapasztalataik szerint a fiatalok körében viszonylag ritka, bár a zenekari tagok azt tapasztalják, hogy a koncertjeinkre az utóbbi időben egyre több fiatal jár. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a zenekar munkája eredményes, egyre nagyobb számú fiatal sikerül bevonniuk a klasszikus zene bűvkörébe.

A Zeneművek tagjai szerint annyi elfoglaltság, információ, zenei platform és inger veszi el a mai fiatalok figyelmét, hogy a klasszikus zene megszerettetését nagyon izgalmassá kell tenni, hogy fel tudják kelteni a fiatalok érdeklődését.

A jó zenehallgatás kritériumai

Interjú alanyainkat arról kérdeztük, hogy miként lehet jól zenét hallgatni. Monostori Diána így fogalmazott: „Meg kell próbálni beengedni a dallamokat a húrok pendülésének muzsikáját és onnantól kezdve csak élvezni kell. Amennyiben nincs erre mód, csak figyelemmel kell hallgatni a zenét, azokra a taktusokra hangolódni és próbálni a hangszereket befogadni. Szerintem csak időt kell rá hagyni és csak arra koncentrálni, hogy élvezzük a zenét. Ez az én személyes receptem.”

A Zeneművek szerint a zenehallgatásnak nagyon sok féle módja van, és a befogadásnak is nagyon sok szintje. Igazából nagyon nehéz kiemelni, hogy hogyan jó zenét hallgatni. A jó zenész, mint egy jó színész, átéli azt, ami történik a műben, és átadja ezeket az érzéseket a játékán keresztül. A zenében megjelenhet a vidámság, könnyedség, mint érzés, de nyomasztó, vagy szomorú hangulatok is, mint például a halál, vagy a hangulati elemek hullámozása, melyre a legjobb példa a szerelem. Ezek megélése, átélése az alapja az értő zenehallgatásnak.

Ami először eszünkbe jut a klasszikus zenéről az Beethoven, Vivaldi, Haydn, Mozart, Bach. Habos-babos, lágy zene, vagy ütemes, fülbemászó, szinte mindenki által ismert dallamok, de valójában milyen is a komoly zene? „Azt mondd, hogy kizárod magadat az élményből, mert valamit feltételezzel saját magadról, mondjuk, hogy nem értesz hozzá. Onnantól kezdve, hogy tiszták a lapok, a zenész nem hazudik a hallgató pedig nem zárkózik el, onnantól ez jó. Ha azt mondom, hogy ebben én elmélyülök és tetszeni fog onnan ez jó.” nyilatkozta a Zeneművek.

Az interjúk konklúziója

A klasszikus zene fontos szerepet tölt be az emberek életében, a népszerűsítő programok hatása pozitív. A fiatalok a legtöbb esetben azért nem hallgatnak komolyzenét, mert nincs elég háttérismeretük, vagy nem érdekli őket. A programok tapasztalata az, hogy ezt a hozzáállást, a semleges, vagy akár a pozitív irányba tudják billenteni.

A klasszikus zene népszerűsítésének hatalmas utat kellett bejárni az évek során. A számos törekvés közül érdemes kiemelni a hazai klasszikus zenei fesztiválokat (Barokk Fesztivál, Vajdahunyadvári Nyári Zenei Fesztivál, Altalena Zenei Fesztivál, Európai Vonósnégyes Fesztivál), vagy a nagy nézettségű Virtuóz tv-műsort.

Ha a programok át tudják adni a „zene varázsát”, vagy az „ősélményt”, akkor a mai tinédzserek képesek megszeretni és megérteni a klasszikus zenét, és ezt a tudást tovább adják majd a következő generációknak, hiszen a zene a mi örökségünk.

Összegzés

A szakirodalom elemzésével alátámasztottuk a felvetést, mely szerint a klasszikus zene hallgatása, illetve a zenetanulás pozitív hatást gyakorolnak a tanulási folyamatokra, fejleszti azokat a képességeket, amelyek nélkülözhetetlenek a tudás sikeres elsajátítása érdekében. A klasszikus zene népszerűsítésére tett kezdeményezések egyre nagyobb célközönséghez jutnak el, azonban véleményem szerint további lehetőségek felkutatása, források keresése indokolt lenne.

Kutatásunk során budapesti lehetőségeket vizsgáltunk, azonban a vidéki megoldások feltérképezetlenek maradtak. Valószínűnek tartjuk azonban, hogy a vidéki fiatalok számára kevesebb lehetőség áll rendelkezésre, mivel kevesebb rendezvény kerül megszervezésre, ezért klasszikus zenei formációkkal, előadókkal való személyes interakciókra is ritkábban van lehetőség.

A fiatalok körében elsősorban azok nyitottak a klasszikus zenére, akik kisgyermek koruk óta kapcsolatban állnak a zenével, vagy már rendelkeznek pozitív élménnyel. A társaság, a kortárs csoport szerepe óriási, a klasszikus zene népszerűsítésében, hiszen a fiatalok szívesen járnak, olyan rendezvényekre, ahol hasonló korú, érdeklődési körű egyének vagy csoportok mutatják be tudásukat.

A kutatásunk eredményei érdekes tényekre, összefüggésekre világítanak rá. A vizsgált diákok szinte kivétel nélkül napi több órát töltenek zenehallgatással. Legkedveltebb műfajok a pop, rock és a hip-hop, azonban érdemes kiemelni, hogy a klasszikus zene a 4. helyen áll a megkérdezett műfajok között. A műfajok hallgatása között nemek szerint különbséget találtunk, míg a lányok jobban kedvelik a bluest, jazzt, rockot és a popot, addig a rapet egyértelműen a fiúk részesítik előnyben.

A diákok többsége zenei streaming szolgáltatón keresztül hallgat zenét, illetve videóstreaming szolgáltatón keresztül. A leggyakrabban a házimunka végzése során vagy utazás közben hallgatnak zenét, érdekes eredmény, hogy a minta fele tanulás közben is zenét hallgat, de jelentős azoknak a diákoknak az aránya, akik tevékenységtől függetlenül is hallgatnak zenét.

A tinédzserek közel egyharmada nem hallgat klasszikus zenét, viszont egyharmaduk rendszeresen hallgat. A minta fele kedvelte vagy határozottan kedvelte azt. A klasszikus zenéhez kapcsolódó attitűd vizsgálatát nyílt kérdéssel vizsgáltuk, a szabad válaszok egy része így is jelentős hasonlóságot mutatott. Jellemző, hogy a műfajt kedvelő diákok családjában a klasszikus zene fontos szerepet tölt be. A minta 3,3%-a hivatkozott bármely családtagjára, akik révén megkedvelte, többen kiemelték egy-egy meghatározó énektanárt, de megtudtuk, hogy aki hangszeren tanul, azok a diákok nem feltétlen hallgatnak szabadidejükben klasszikus zenét. A minta 5,2%-a arra hivatkozott, hogy a zene megnyugtató hatása miatt kedveli, a teljes minta 3,3%-a negatív attitűdű diákok, akik jellemzően az „unalmas” jelzőt használták.

Kiemelnénk, hogy az életkor előrehaladtával közepesen erős korreláció mutatható ki a jazz népszerűségéről, ellenben a klasszikus zenével kapcsolatban nem találtunk ilyen összefüggést.

A klasszikus zenét népszerűsítő programok esetében szignifikáns összefüggéseket találtunk a zenei preferenciák, és a zenehallgatás módja között. Akik részt vettek a programokon, több klasszikus-, népzenei és jazzt hallgatnak és népszerűbb köreikben a zenehallgatás hagyományosabb eszközeinek a használata (cd, bakelitlemez).

Érdemes kiemelni, hogy a kérdőívben több hangszertanuló válasza szerint, míg játszani szereti, hallgatni már kevésbé szereti a klasszikus zenét.

A szakirodalom elemzése alapján az is megállapítható, hogy azok, akik gyermekkorban hosszabttávon vagy rendszeresen kapcsolatba kerülnek a klasszikus zenével, zenehallgatás, valamint, zenetanulás formájában, felnőttként is igényelni fogják a minőségi zenét. Kérdőíves vizsgálatunk szerint a klasszikus zenét népszerűsítő programok kimutatható hatást gyakorolnak a zenei ízlés gazdagítására, s ez hosszútávon hozzájárulhat ahhoz, hogy a következő generációk is nagyobb arányban részesülhessenek a klasszikus zene pozitív hatásaiból.

Felhasznált Irodalom:

- Asztalos Kata (2016): *A zenei észlelési képesség szerkezete és fejlődése 5-17 éves korban – online diagnosztikus mérések óvodai és iskolai környezetben*. Doktori Disszertáció. Szegedi Tudományegyetem, Szeged
- Bangert, M., Peschel, T., Rotte, M., Drescher, D., Hinrichs, H., Schlaug, G., Heinze, H. J. és Altenmüller, E. (2006): Shared networks for auditory and motor processing in professional pianists: evidence from fMRI conjunction. *NeuroImage*, 30, 605–623.
- Bengtsson, S. L., Nagy, Z., Skarke, S., Forsman, L., Forssberg, H. és Ullen, F. (2005): Extensive piano practicing has regionally specific effects on white matter development. *Nature Neuroscience*, 8, 1148–1150.
- Bocsi Veronika és Kovács Klára (2018): A szabadidő mintázatai a középiskolákban. *Metszetek*, Vol.7. No.3.
- Dohány Gabriella (2016): *A zenei műveltség és az ének-zene tanulásával kapcsolatos háttérváltozók összefüggéseinek empirikus vizsgálata a középiskolás tanulók körében*. Doktori Disszertáció. Szegedi Tudományegyetem, Szeged

- Fábián Fanni (2022): A komolyzenei attitűdformálás befolyásoló tényezői és lehetséges szinterei. *Kulturális Szemle*, 9. 1. sz.
- Gaab, N. és Schlaug, G. (2003): The effect of musicianship on pitch memory in performance matched groups. *NeuroReport*, 14, 2291–2295.
- Gaser, C. és Schlaug, G. (2003): Brain structures differ between musicians and nonmusicians. *Journal of Neuroscience*. 23. 27. sz. 9240–9245.
- Hausmann Alice (2011): *Ízlés vagy sodródás? Összefüggések a romániai magyar középiskolások zenei ízlése, zenével kapcsolatos magatartása és értékrendje, kulturális fogyasztása között*. Doktori Disszertáció, Debreceni Tudományegyetem.
- IFPI releases Music Listening (2019): *A global snapshot of music engagement*.
- Janurik Márta (2009): Hogyan viszonyulnak az általános és a középiskolás tanulók a klasszikus zenéhez? *Új Pedagógiai Szemle*. 2009/7.
- Küppers, B-O. (1990): *Information and the origin life*. MIT Press, Cambridge, London.
- Lotze, M., Scheler, G., Tan, H. R., Braun, C. és Birbaumer, N. (2003): The musician's brain: functional imaging of amateurs and professionals during performance and imagery. *Neuroimage*, 20, 1817–1829.
- Meister, I., Krings, T., Foltys, H., Boroojerdi, B., Mueller, M., Töpper, R. és Thron, A. (2005): Effects of long-term practice and task complexity in musicians and nonmusicians performing cortical motor organization. *Human Brain Mapp*, 25, 345–352.
- Mezey Zsigmond (2020): *A zene története*. Tipográfia „Agronomul” nyomda, Arad.
- Mihály Ildikó: Iskolások, iskolák és a szabadidő. *Világtükör*, 2003/4.
- Péter Csaba (2018): A zene fejlesztő hatása születés előtt és óvodáskorban. *Parlando*, 2018/5.
- Rónai András (2019): Egyre többet hallgatunk zenét: heti átlag 18 órát. *Dalszerző.hu*, 2019/10/02.
- Schlaug, G., Norton, A. C., Overy, K. és Winner, E. (2005): Effects of music training on the child's brain and cognitive development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, New York. 1060. 219–230.
- Schlaug, G. (2011): Music, musicians and brain plasticity. In: Hallam, S., I. Cross és Thaut, M. (szerk.): *The Oxford Handbook of Music Psychology*. Oxford University Press, Oxford. 197-208.
- Unknown Author (2022): *Az Óskori zene*. In: *Historia Musicae*. 2022.